

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
MmV@eduskunta.fi

Maa- ja metsätalousvaliokunta perjantai 30.09.2022 klo 09.00 / **Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp) / Asiantuntijalausunto**

Viite: 21.9.2022 sähköpostitse saapunut lausuntopyyntö

Lausunto valtion vuoden 2023 talousarvioesityksestä (HE 154/2022 vp)

Vesilaitosyhdistys (VVY) on vesihuoltolaitosten toimialajärjestö. Jäseninäme on noin 300 vesihuoltolaitosta kattaen noin 90 % maamme vesihuollosta. Järjestetty vesihuolto kattaa tällä hetkellä talousveden osalta yli 90 % ja jätevesien johtamisen ja käsittelyn osalta yli 80 % Suomen väestöstä. Vesihuoltolaitosten vesijohtoverkostoja on vastaavasti noin 107 000 km ja viemäriverkostoa noin 50 000 km.

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt Vesilaitosyhdistykseltä asiantuntijalausuntoa vuoden 2023 talousarvioesityksestä. Vesilaitosyhdistys kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa kunnioittavasti seuraavaa:

Valtion talousarvioesitys vuodelle 2023 (HE 154/2022 vp)

Keskitymme lausunnossamme maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan talousarvioesityksen lukuun 30.40 (Luonnonvaratalous). Lisäksi kiinnitämme huomiota lukuihin 30.10 ja 30.20 sekä ympäristöministeriön hallinnonalan lukuun 35.10 (Ympäristön- ja luonnonsuojelu).

Muun lausunnossa esittämämme ohella on tärkeää, että maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön ja niiden hallinnonalan toimintamenoihin turvataan riittävä rahoitus niille annettujen tehtävien hoitamiseksi. Maatalous- ja maaseutupolitiikan, kalastuspolitiikan, kasvinterveyden sekä maa- ja metsätalousministeriön toimialan vesitalouden toimeenpanotehtäviä valtion aluehallinnossa hoitavat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Niiden toimintamenot on budjetoitu työ- ja elinkeinoministeriön pääluokassa (mom. 32.01.02). Suomen ympäristökeskus vastaa vesitalouden tehtävistä (ympäristöministeriön pääluokassa budjetoituja ympäristöhallinnon voimavaroja mom. 35.01.04).

Kokonaisuutena talousarvioesityksessä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan (pääluokka 30) määrärahat olisivat pienenemässä vuodesta 2022 vuoteen 2023 noin 92 milj. euroa eli 3 %. Vastaavasti ympäristöministeriön hallinnonalan (pääluokka 35) määrärahat olisivat kasvamassa noin 8 milj. euroa eli 2 %.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan talousarvioesitys

Luvun 30.40 (Luonnonvaratalous) alussa toimintaympäristön kuvauksessa todetaan: ”Yhteiskunnan toiminta ja huoltovarmuus edellyttävät toimivaa vesihuoltoa ja kotimaisiin luonnonvaroihin perustuvaa energian ja ravinnon tuotantoa.” Tämä on tärkeä havainto, minkä vuoksi on valitettavaa, että vesihuoltoa ei talousarvioesityksessä kuitenkaan oteta riittävästi huomioon.

Luvun 30.40 johdannossa korostetaan mm. vesihuollon huoltovarmuuden ja omavaraisuuden sekä ilmastomuutoksen hillinnän ja sopeutumisen merkitystä. Pidämme näitä kirjauksia tärkeinä ja toivomme, että valtion panostukset vesihuoltoon näiden tavoitteiden edistämiseksi näkyisivät vahvemmin myös talousarvioesityksessä.

Vesivarojen käytön ja hoidon menot (30.40.21)

Vuodelle 2023 momentin 30.40.21 määrärahaesitys on 15,857 milj. euroa. Momentin määrärahat olisivat siten lievässä kasvussa, koska vuoden 2022 määrärahat lisätalousarvioineen olivat 14,511 milj. euroa ja vuoden 2021 tilinpäätöksen mukainen rahoitus 14,259 milj. euroa. Arvostamme sitä, että rahoitusta on edelleen tarkoitettu käyttämään momentilta 30.40.21 menoihin, jotka liittyvät mm. vesihuollon, vesien käytön ja hoidon ja vesitalouden kehittämiseen.

Vuodelle 2023 esitetty määräraha momentille 30.40.21 sisältää 2,0 milj. euron rahoituksen juomavesidirektiivin kansallisen täytäntöönpanon tietotyökalujen kehittämiseen. Tämä on kannatettava ja ehdottoman tarpeellinen määräraha. Pidämme tärkeänä, että rahoitusta olisi edelleen saatavilla vesitietopalvelun käyttöön liittyvien menojen lisäksi myös vesitietopalvelun kehittämiseen, juomavesidirektiiviin liittyvien tietotyökalujen kehittämisen lisäksi.

Luonnonvara- ja biotalouden edistäminen (30.40.22)

Vuodelle 2023 momentin 30.40.22 määrärahaesitys on 14,966 milj. euroa (3 vuoden siirtomääräraha). Momentin määrärahat olisivat siten selvästi vähenemässä, koska vuoden 2022 määrärahat lisätalousarvioineen olivat 33,477 milj. euroa ja vuoden 2021 tilinpäätöksen mukainen rahoitus 33,497 milj. euroa.

Ravinteiden kierrätyksen kokeiluohjelmaan on esitetty 6,0 milj. euron määrärahaa, jossa on vuoteen 2022 verrattuna lisäystä 5,0 milj. euroa. Toisaalta kertaluonteinen 1,1 milj. euron rahoitus ravinteiden kierrätyksen kärkihankkeille on jäänyt pois. Kokonaisuutena pidämme hyvänä, että ravinteiden kierrätyksen kokeiluohjelman rahoitus on kasvamassa. Pidämme tärkeänä, että rahoitusta suunnataan myös puhdistamolietteen ravinteiden kierrätyksen hankkeiden tukemiseen. Nämä ratkaisut voivat osaltaan parantaa ruuantuotannon huoltovarmuutta.

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvien tietojärjestelmien kehittämiseen ja ylläpitoon on esitetty 760 000 euron määrärahaa. Määräraha on Vesilaitosyhdistyksen mielestä tarpeellinen, ja toivomme, että rahoitusta olisi käytettävissä myös vesihuollon tietojärjestelmien kehittämiseen ja digitalisaation edistämiseen. Toivomme, että vesihuolto ja vesitalous mainittaisiin silloin, kun kyseessä on niiden tietojärjestelmiä koskevat määrärahat.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen suunnitellut toimenpiteet aiheuttavat kehittämistarpeita myös VEETI-järjestelmään ja vesi.fi -portaaliin. Tietojärjestelmien (mm. Vesihuollon tietojärjestelmä VEETI ja uusi vesi.fi -vesiportaali) edelleen kehittämisen ohella valtion rahoituspanostusta tarvitaan yleisemmin vesialan digitalisaatiokehityksen vauhdittamiseksi, myös vesihuoltolaitoksilla.

Vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen (30.40.31)

Vuodelle 2023 momentin 30.40.31 määrärahaesitys on 8,636 milj. euroa. Tämä on saman verran kuin vuoden 2021 toteutunut rahoitus ja 2,0 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2022 talousarviossa samalle momentille varattu rahoitus. Vähennys selittyy pääosin kertaluonteisen vaelluskalakantojen elvyttämishankkeen rahoituksen päättymisellä.

Talousarvioesityksessä on mainittu, että ”erityisesti tukea suunnataan vesihuollon toimintavarmuuden ja kyberturvallisuuden parantamiseen”. Tähän on osoitettu yhteensä 2,5 milj. euroa. Kannatamme lämpimästi kyseisen määrärahan sisällyttämistä talousarvioon, joskaan

sen käytön jakautumista ei ole esityksessä yksilöity. Vesihuoltolaitokset ovat vesihuoltopalvelujen tuottajia, joten esitettyä rahoitusta tulisi suunnata nimenomaan vesihuoltolaitosten toimintavarmuuden ja kyberturvallisuuden vahvistamiseen.

Momentin 30.40.31 määrärahasta on varattu 1,5 milj. euroa vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmaan (RRF pilari 3) osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa. EU:n elpymisvälineen tuloilla rahoitettava vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelma tukee kestävä kehityksen tavoitteita edistäviä vesialan kasvu- ja vientikokonaisuuksia, jotka perustuvat älykkäisiin ratkaisuihin ja digitalisaatioon, vesialaan vihreän kasvun mahdollistajana sekä vesialan ja muiden toimialojen välisen yhteistyön lisäämiseen, resurssitehokkuuden ja energiatehokkuuden parantamiseen sekä kokonaisvaltaisiin vesihuollon ja vesivarojen hallinnan ratkaisuihin. Ohjelman rahoituksesta 40 % katsotaan edistävän Vihreän siirtymän tavoitetta. Pidämme tärkeänä, että vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmalla edistetään myös vesihuoltolaitosten kansainvälistymistä, koska ne muodostavat keskeisen osaamis pohjan Suomen vesihuoltoalalle ja myös alan yritysten vientireferensseille.

Maa- ja metsätalousministeriö oli sitoutunut rahoittamaan Vesihuoltolaitosten kansainvälistä kumppanuusohjelmaa (WOP) valtion vesi- ja kalataloushankkeiden tukemiseen osoitetuilla määrärahoilla (momentti 30.40.31) vuosina 2020–2022 yhteensä enintään 400 000 eurolla. Pidämme WOP-rahoitustukea erittäin tärkeänä vesihuoltolaitosten kansainvälistymisen ja sen kautta välillisesti Suomen vesialan osaamisen viennin vahvistamiseksi. Pitäisimme hyvänä vesihuoltolaitosten WOP-rahoituksen mahdollistamista myös vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelman määrärahoista. Vesihuoltolaitosten kumppanuusrahoitusta tulisi suunnata myös suomalaisten vesihuoltolaitosten yhteistyön lisäämiseen.

Kansallinen vesihuoltouudistus ja alan rakennemuutoksen edistäminen

Kansallinen vesihuoltouudistus on alan toimijoiden yhteinen ja merkittävä ohjelma, jonka ”visiona on vastuullinen vesihuolto 2030, joka varmistaa laadukkaat ja turvalliset vesihuoltopalvelut ja uudistuu hiilineutraaliksi kiertotalouden edelläkävijäalaksi vuoteen 2030 mennessä”. Uudistuksen toimeenpano edellyttää kaikkien toimijoiden sitoutumista ja osallistumista yhteisen tulevaisuuden tekemiseen.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelman tavoitteiden ja rahoituksen tulisi näkyä budjetti-esityksessä, sillä ohjelmassa laadittavan toimeenpanosuunnitelman toteuttaminen edellyttää myös valtion rahoitusta vuonna 2023 ja sen jälkeen. Vesihuoltouudistuksen valmistelua keskeisesti ohjaavien ministeriöiden näkyvämpi sitoutuminen sen toteuttamiseen myös talousarviossa on tärkeää muiden osallistuvien toimijatahojen motivoimiseksi ja uudistuksen toteutuksen uskottavuuden vahvistamiseksi.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen yksi kahdeksasta päätoimenpiteestä on ”Alueellisen yhteistyön kehittäminen ja vesihuollon rakennemuutoksen edistäminen”. Vesihuollon rakennemuutosta kohti tarkoituksenmukaisempia ja toimivampia vesihuoltopalveluja tuottavia yksiköitä on edistettävä ja vesihuollon alueellista yhteistyötä kehitettävä. Vesilaitosyhdistyksen mielestä vesihuollon laitosrakenteen uudistamista pitäisi vauhdittaa valtion rahoituksella tuettavilla yhdistymiskannusteilla. Tukea tarvittaisiin sekä vesihuoltolaitosten yhdistymisselvityksiin että varsinaisiin yhdistymisiin. Yhdistymiskannustimet tulisi ottaa huomioon seuraavan hallituskauden valtion talousarvioissa.

Talousarvioehdotuksessa (s. 528, tunnusluvut) on esitetty tavoitteeksi myös vesihuoltopalvelujen järjestämisen rakennemuutos. Tunnuslukujen mukaan vesihuoltolaitosten lukumäärä nousi vuodesta 2020 vuoteen 2021, mutta tavoitteeksi on esitetty lukumäärän laskeminen vuosina 2022-2023. Tavoitetta voitaisiin tehokkaasti edistää laitosten yhdistymiskannusteilla.

Maaseudun kehittäminen (30.10 ja 30.20)

Suomen pinta-alasta valtaosa on maaseutua ja maaseudulla asuu vakinaisesti noin kolmannes väestöstä. Lisäksi kausiväestön osuus on viime vuosikymmeninä kasvanut voimakkaasti erityisesti harvaan asutulla maaseudulla. Haluamme tuoda esiin maaseudun kehittämisen ja vesihuollon roolin sitä tukevana palveluna. Toimiva vesihuolto on elintärkeä asutukselle ja elinkeinotoiminnalle niin maaseudulla kuin kaupungeissa.

Maaseudun elinvoimaisuuden kannalta toimivan vesihuollon merkitys on suuri. Vesiosuuskunnat ja osin myös kunnalliset vesihuoltolaitokset huolehtivat maaseudun haja-asutuksen (ml. maatilat) vesihuoltopalveluista. Pienten vesihuoltolaitosten toimintaedellytykset ja resurssit ovat usein rajalliset, joten niiden toiminta- ja huoltovarmuuden vahvistaminen edellyttää kehittämistä ja/tai yhteistyötä vahvempien toimijoiden kanssa. Pidämme tärkeänä, että Suomen CAP-suunnitelman (2023-2027) mukaista EU:n ja valtion rahoitusosuutta alueelliseen ja paikalliseen maaseudun kehittämiseen (mm. momentti 30.10.64) voidaan suunnata myös maaseudun vesihuollon tarkoituksenmukaiseen kehittämiseen ja tarvittaviin investointeihin.

Ympäristöministeriön hallinnonalan talousarvioesitys

Kiinnitämme lausunnossamme huomiota myös ympäristöministeriön hallinnonalalle esitettyyn rahoitukseen. Se koskee myös osaltaan vesihuollon näkökulmasta keskeisiä toimenpiteitä.

Eräät ympäristömenot (35.10.22)

Vuoden 2023 talousarviossa momentin 35.10.22 määrärahat ovat 10,020 milj. euroa, mikä tarkoittaa huomattavaa vähennystä vuoden 2022 talousarvioon (28,0 milj. euroa) ja vuoden 2021 tilinpäätökseen (26,185 milj. euroa). Suurelta osin tämä johtuu määrärahojen siirtämisestä muille ympäristöministeriön hallinnonalan momenteille (lähinnä 35.10.61). Esimerkiksi vesiensuojelun tehostamisohjelman määrärahoja on siirretty momentille 35.10.23 yhteensä 3,2 milj. euron verran ja Itämeren ja vesien suojelun edistämiseen tarkoitettuja määrärahoja momentille 35.10.23 yhteensä 4,310 milj. euron verran. Jälkimmäisen kohdan määrärahat ovat kuitenkin pienenevässä selvästi vuosien 2022 ja 2021 tasosta. Viimeksi mainittu rahoitus koskee läheisesti myös vesihuoltolaitoksia, minkä vuoksi esitämme huolestamme rahoituksen vähenemisestä.

Tavoitteena on, että investointihankkeiden ympäristöä koskevat lupa- ja arviointimenettelyt etenevät sujuvasti ympäristönsuojelun korkeasta tasosta tinkimättä. Menoarviossa 1,9 milj. euroa varataan lupavoimavarojen vahvistamiseen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa (osana elpymis- ja palautumissuunnitelmaa RRF pilari1), jotta ympäristölupien ja ympäristöllisten arviointien käsittelyä tehostetaan. Ympäristölupaprosessien nopeuttaminen ja tehostaminen on kannatettavaa. Lainsäädäntöympäristö ja sen vaatimukset ovat mm. vesipuitedirektiivin toimeenpanon myötä osoittautuneet haasteelliseksi hallita niin toiminnanharjoittajien kuin viranomaistenkin taholta, joten lisäresursointi on tarpeen. Vesihuoltolaitosten vesitalous- ja ympäristölupaprosessien sujuvoittamiseksi aluehallintovirastojen lupavoimavarojen vahvistaminen on mielestämme ainakin yhtä tärkeää kuin ELY-keskusten resurssien.

Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen (35.10.61)

Vesien- ja ympäristönhoidon edistämiseen on esitetty yhteensä 47,842 milj. euroa momentille 35.10.61. Tästä määrärahasta esitetään käytettäväksi vesiensuojelun tehostamisohjelmaan 8,8 milj. euroa sekä vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen 1,521

milj. euroa. Juomavesidirektiivin kansallinen toimeenpano edellyttää vesienhoidossa toteutettavalta pinta- ja pohjavesien seurannalta ja muilta toimenpiteiltä aiempaa vahvempaa yhteistyötä sekä toimintaa vedenhankintaan käytettävien pinta- ja pohjavesien suojelussa ja riskienhallinnassa. Juomavesidirektiivin toimeenpanon aiheuttamaan työmäärän kasvuun ehdotetaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle yhteensä 0,44 milj. euron lisämäärärahaa, sekä työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle ELY-keskusten toimintamenoihin 1,125 milj. euron lisäystä (15 htv) juomavesidirektiivin toimeenpanoon. ELY-keskusten toimintamenoista osa pitäisi kohdentaa pinta- ja pohjavesien seurantaan, jotta kaikki kasvavan seurannan kustannukset eivät kohdistu vesihuoltolaitoksille ja veden käyttäjille.

Suurin osa momentin 35.10.61 määrärahasta (30 milj. euroa) esitetään käytettäväksi ravinne- ja energiaomavaraisuuden parantamiseen ravinteita kierrättämällä. Määrärahalla tuetaan TKI- ja investointihankkeita, joissa kehitetään ja otetaan käyttöön yhdyskuntien jätevesien ja sivuvirtojen hyödyntämätön ravinnepotentiaali sekä parannetaan jätevesien käsittelyn energiatehokkuutta. Tutkimuksen, kehityksen ja innovaatiotuen osuus lisäyksestä on 12 milj. euroa ja investointitukien osuus 18 milj. euroa. Ravinteiden kierrätyksen TKI-hankkeita tuetaan myös elpymis- ja palautumissuunnitelman vihreän siirtymän investointiin (P1C5I5) sisältyvällä 1 milj. eurolla. Ravinteiden kierrätyksellä edistetään siirtymää kiertotalouteen ja vähennetään Itämeren ja vesistöjen ravinnekuormitusta sekä kasvihuonekaasupäästöjä. Määrärahan kohdentaminen esitetyn mukaisesti tukee ravinteiden kierrätyksen ja hyödyntämisen huoltovarmuutta, energiatehokkuutta ja ilmastotavoitteita.

Lopuksi

Vesihuollon huoltovarmuus, toimivuus ja kestävyys ovat keskeisiä yhteiskunnan toimivuu-
delle ja taloudelle. Vesilaitosyhdistys toteaa, että maa- ja metsätalousministeriön ja myös ympäristöministeriön hallinnonalan talousarviossa tulisi varmistaa vuodelle 2023 ja sitä seuraaville vuosille riittävä rahoitus kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttamiseen vision saavuttamiseksi. Rahoituksella on turvattava myös, että hallinnonaloilla on riittävästi voimavaroja niille annettujen tehtävien toteuttamiseen.

Vesihuoltolaitoksilla on suuria ja tulevaisuudessa voimakkaasti kasvavia investointitarpeita, mikä puoltaisi myös elvytysrahojen kohdentamista vesihuoltolaitosten hankkeisiin ja alan resurssitehokkuutta parantaviin tutkimus- ja kehityshankkeisiin. Rahoitusta tarvittaisiin erityisesti vesihuollon huoltovarmuuden parantamiseksi vesihuoltolaitosten yhteistyötä edistämällä. Ns. yhdistymiskannusteet edistäisivät toimivan ja kestävä laitospalveluiden muodostumista kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteiden mukaisesti. Koronapandemia on korostanut tarvetta laitosten väliselle yhteistyölle vesihuoltopalveluiden varmistamiseksi etenkin pienillä henkilöresursseilla toimivilla laitoksilla, joita on määrällisesti paljon.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteiden edistämiseksi Vesilaitosyhdistys katsoo, että vesihuollon alueellisten hankkeiden ja muiden vesihuoltolaitosten yhteistyötä lisäävien hankkeiden edistämiseen tarvittaisiin määrärahoja maa- ja metsätalous- sekä ympäristöministeriön hallinnonaloilla vuonna 2023 ja sen jälkeen. Myös ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutuminen lisää investointien ja yhteistyön tarvetta vesihuollossa.

Osmo Seppälä
toimitusjohtaja

Anneli Tiainen
lakiasiain päällikkö